

EI-AKATEEMINEN PERHETAUSTA JA YLIOPISTO-OPISKELU

Ulkopuolisuuden tunne ja opintojen keskeyttämisen syyt

Sauli Okker

Kandidaatintutkielma

Yhteiskuntapolitiikka

Yhteiskuntatieteiden ja
filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2019

Tiivistelmä

Sauli Okker

Kandidaatintutkielma

Yhteiskuntapolitiikka

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Antti Puupponen

Kevät 2019

Sivumäärä: 23 + liite

Tämä tutkielma paneutuu ei-akateemisissa perheissä varttuneiden yliopisto-opiskelijoiden kokemuksiin. Ei-akateemisesta perhetaustasta tulevat opiskelijat kokevat muun muassa ulkopuolisuuden, epävarmuuden ja joukkoon kuulumattomuuden tunteita yliopistossa. Tutkielman tarkoituksena on selvittää millä tavalla ulkopuolisuuden kokemukset näyttäytyvät opiskelijoiden elämässä. Tutkielmaa varten haastatellut opiskelijat ovat myös lopettaneet opintonsa kesken. Toisena tutkimuskysymyksenä on selvittää millaiset syyt ovat olleet näiden lopettamispäätösten taustalla. Aineisto koostuu viidestä puolistrukturoidusta haastattelusta ja analyysi on toteutettu teemoitellulla sisällönanalyysillä.

Aineiston perusteella voi todeta, että opiskelijat ovat kokeneet ulkopuolisuuden tunnetta esimerkiksi siinä, kuinka kotona omaksuttu puhetapa ei ole kohdannut yliopistossa vaadittavan akateemisen puhetavan kanssa. Opiskelijoiden perhetausta näkyikin siinä, kuinka heidän tiedot, taidot ja tavat erosivat siitä mitä yliopisto ympäristönä vaatii. Opiskelijat olisivat myös kaivanneet yliopisto-opinnoiltaan enemmän käytännönläheisyyttä ja kaipuu käytännönläheisempien asioiden pariin näkyi sekä ulkopuolisuuden tuntemuksissa, että opintojen lopettamisen syiden takana. Opinnot olivat usein jääneet kesken sen vuoksi, että työ, ammattikoulu tai ammattikorkeakoulu koettiin käytännönläheisemmäksi.

Avainsanat: luokka, opiskelijat, akateemisuus, ei-akateemisuus, yliopisto, perhetausta, haastattelu, laadullinen tutkimus

Sisällysluettelo

Tiivistelmä

1	Johdanto	1
2	Perhetausta ja yliopisto-opiskelu.....	3
2.1	Koulutusmahdollisuuksien tasa-arvoisuus Suomessa.....	3
2.3	Koulutuksen ekspansio	4
2.4	Perhetaustan ja luokan vaikutukset yliopisto-opiskelussa	5
2.5	Koulutusmahdollisuuksien toteutuminen yliopistossa.....	6
3	Aineisto	9
3.1	Laadullinen tutkimus ja tutkimuskysymykset	9
3.2	Aineiston kerääminen	10
3.3	Haastattelut ja tietosuoja	11
3.4	Haastatteluiden toteutus	11
3.5	Aineiston kuvailu.....	13
4	Analyysi ja tulokset.....	14
4.1	Teemoiteltu sisällönanalyysi.....	14
4.2	Ulkopuolisuuden kokemukset.....	14
4.3	Lopettamisen syyt	16
4.4	Tulokset	17
5	Johtopäätökset.....	19
6	Lähteet.....	21

Liite

1 Johdanto

Tässä tutkielmassa syvennyn siihen, millä tavalla opiskelijan perhetaustasta kumpuavat tekijät ovat vaikuttaneet taustalla heidän yliopisto-opintojen aikana. Tarkastelen sitä, millaisia kokemuksia on syntynyt, kun ei-akateeminen perhetausta kohtaa akateemisen yliopiston. Yliopisto kulttuurisena ympäristönä eroaa tavoiltaan siitä, millaisessa ympäristössä tarkastelemani opiskelijat ovat varttuneet. Pysin tutkielmallani selvittämään, millaisia ulkopuolisuuden tuntemuksia tämä asetelma mahdollisesti luo. Haastattelemani opiskelijat ovat myös jättäneet opintonsa yliopistossa kesken. Tutkielmani toisena kiinnostuksen kohteena onkin selvittää, millaiset syyt ovat lopulta johtaneet opintojen kesken jäämiseen.

Aiheen pariin päädyin osittain omakohtaisista syistä, sillä olen kulkenut yliopisto-opintojen pariin ammattikoulun kautta. Myöskään vanhemmillani ei ole akateemista koulutusta, vaan he ovat tehneet työuransa varsin käytännöllisten töiden parissa. Tämä tutkielma on siis myös itselleni tapa määrittää oma paikkani akateemisessa maailmassa. Koen tarpeelliseksi tuoda tämän esiin myös tutkimuksen läpinäkyvyyden kannalta.

Itsestäni lähtevien syiden lisäksi aiheen tutkiminen on tärkeää myös yhteiskunnallisen kehityksen kannalta. Yliopisto – yhdessä muun koulutustarjonnan kanssa – on tullut Suomessa laajalti kaikkien saavutettavaksi, riippumatta siitä millainen yhteiskunnallinen asema opiskelijan perheellä on ollut (Aro 2013). Vaikka koulutuksen tarjonnan saavutettavuus on laajentunut, se ei ole kuitenkaan täysin poistanut eriarvoistavia tekijöitä.

Tutkijoiden keskuudessa keskustelu koulutuserojen kaventumisesta eri luokkien välillä on käynyt kiivaana myös kansainvälisellä tasolla. On esimerkiksi esitetty näkemyksiä, kuinka kehitys ei aina ole niin tasa-arvoistavaa. (esim. Iannelli 2008.) Myös Suomessa on havaittavissa merkkejä siitä, että yliopisto on muuttumassa yleisen globaalien trendien myötä entistä uusliberaalimpaan suuntaan. Tämä voi johtaa koulutuksen kehittymiseen aikaisempaa tuotteistetumpaan suuntaan. Silloin opiskelijoiden ja nuorten opiskelijoiden vanhempien valikoima koulutus nähdään luonnollisena ja rationaalisenä valintana koulutusmarkkinoilla, jolloin koulutusvalintojen sosiaalinen määrittäytyneisyys jää helposti ottamatta huomioon. Tämä johtaa tilanteeseen jolloin vapailla markkinoilla voittajiksi selviävät todennäköisesti keskiluokkien ja korkeasti kouluttautuneiden jälkeläiset. (Kivirauma 2001, 74.)

Suomalainen yliopisto on ollut lähivuosina muutoksien kohteena. Vaikka opiskelijoista ei ole vielä tehty asiakkaita, näyttäytyvät uudistukset ainakin yliopistopolitiikan päättäjien kohdalla arvostusten muuttumisena. Eri puolilla Eurooppaa merkkejä konsumerismista on jo nähtävissä, ja lähivuosien politiikka tuleekin näyttämään missä määrin Suomi seuraa perässä. (Koivula, Rinne & Niukko 2008.) Uuden koulutuspolitiikan ihmisihanne olettaa vapaita valintoja tekevän subjektin, eivätkä tätä subjektia määritä esimerkiksi sosiaaliset erot (Naskali 2009, 93).

Tämänkaltainen kehitys olisi erityisen tärkeää huomioida siksi, että suomalaisten perheiden tuloerot ovat lähivuosina kasvaneet (SVT 2018). Taloudellisen epätasa-arvon kasvaessa myös perheiden mahdollisuudet osallistua lasten kouluttautumiseen eriarvoistuvat. Vaikka koulutus on Suomessa sinällään ilmaista, ei luokkaerojen kasvua voi olla huomioimatta myös korkeakoulutuksen kannalta. Lähtökohtia korkeakoulutuksen pariin valmistellaan jo lapsen varttuessa. Esimerkiksi jo se, millaisten harrastusten pariin lapsi päätyy, voi edesauttaa mahdollisuuksia toimia akateemisessa ympäristössä. Tuoreet tutkimukset osoittavat, että myös koulun ulkopuolinen toiminta vaikuttaa siihen millaiset valmiudet nuori tulevaisuudelleen saa (esim. Weininger, Lareau & Conley 2015). Näin ollen luokkaan kytkeytyvillä kasvu-ympäristön kulttuurisilla ja sosiaalisilla tekijöillä on vaikutusta siihen, kuinka nuori akateemisen maailman tulee kokemaan.

Kansainvälisissä tutkimuksissa on todettu, että työläistäustaiset opiskelijat tuntevat ulkopuolisuuden tunnetta akateemisessa ympäristössä (esim. Bathmaker, Ingram & Waller 2013). Myös suomalaisissa tutkimuksissa on havaittu ulkopuolisuuden tunteen ilmenevän esimerkiksi siten, ettei ei-akateeminen kasvu-ympäristö ole tukenut yliopiston akateemisen kulttuurin vaatimia taitoja (Käyhkö 2014). Vaikka edellä mainituissa tutkimuksissa käytetään termejä kuten “työläistäustainen”, yhdistää tutkittavien perhetaustaa myös ei-akateemisuus. Tässä tutkielmassa rajaan laajemman keskustelun luokasta ja esimerkiksi työläisperhetaustasta koskemaan perhetaustan ei-akateemisuutta.

Tästä rajauksesta huolimatta koen tarpeelliseksi avata ensiksi hieman historiaa Suomen tasa-arvoisena pidetystä koulutuspolitiikasta ja yhteiskunnallisesta kehityksestä koulutuksen taustalla. Tutkielman taustan kannalta käyn myös hieman läpi sitä, kuinka yhteiskunnallinen luokka asettuu tähän kehitykseen. Myöhemmin luokka näyttäytyy tässä tutkielmassa pääsääntöisesti perhetaustan ei-akateemisuutena.

2 Perhetausta ja yliopisto-opiskelu

2.1 Koulutusmahdollisuuksien tasa-arvoisuus Suomessa

Suomessa koulutusmahdollisuuksien on todettu olevan suhteellisen tasa-arvoisia. Yleisesti tarkasteltuna Suomi on muiden Pohjoismaiden ohella erottunut edukseen vertailevissa tutkimuksissa siten, että perhetaustan ei ole nähty vaikuttaneen lasten koulunkäyntiin siinä määrin kuin monissa muissa maissa (mm. Marks 2005, 489; Pfeffer, 2008, 553). Periaatteellinen koulutusmahdollisuuksien tasa-arvo linkittyy perustavanlaatuisesti käsitykseen pohjoismaisesta hyvinvointivaltiosta. Silloin asuinpaikalla, varallisuudella tai vaikkapa sukupuolella ei pitäisi olla merkitystä siihen, millaiset kouluttautumismahdollisuudet yksilöillä on. Pohjoismaisen sosiaalidemokraattisen hyvinvointivaltion tunnusmerkeiksi onkin tunnistettu universaalisuus ja yhteiskunnalliseen tasa-arvoon pyrkiminen (Esping-Andersen 1990).

Pohjoismaisen hyvinvointivaltiopolitiikan nähdään perustuvan ajatukseen, jonka mukaan hyvinvointivaltion tulisi taata yksilöille samankaltaiset ja tasa-arvoiset mahdollisuudet menestyä. Nämä periaatteet ovat nähtävissä myös siinä, miten Suomen koulutusjärjestelmä on rakentunut. Universaali hyvinvointipolitiikka on tähdännyt luokkaerojen kaventumiseen ja ilmainen koulutus on ollut keskeinen ajatus yhteiskunnallisen tasa-arvon saavuttamisen taustalla. Aiemmin erilaiset koulutusväylät ovat olleet selkeästi ainoastaan etuoikeutetussa asemassa olevien luokkien tavoiteltavissa, mutta koulutusekspansion myötä ne ovat vähitellen tulleet saavutettavaksi myös muille kuin eliittiin kuuluville sosiaaliryhmille. (Naumanen & Silvennoinen 2010, 68.)

Etenkin viime vuosikymmeninä tapahtunut kehitys on osoittanut, että akateeminen yliopistomaailma ei ole Suomessa enää vain harvojen saavutettavissa. Se päätyykö nuori yliopistoon opiskelemaan, ei ole enää niin vahvasti sidoksissa hänen sosioekonomiseen perhetaustansa. Esimerkiksi Osmo Kivinen, Juha Hedman ja Päivi Kaipainen (2012, 559–560) ovat tutkineet koulutusmahdollisuuksien tasa-arvoa pitkäikäisaineistoilla ja todenneet, että osallistumiseroina mitattuna koulutusmahdollisuuksien tasa-arvo yliopisto-opinnoissa on selvästi kohentunut. He havaitsivat, että erot erilaisista perhetaustoista tulevien opiskelijoiden välillä ovat kaventuneet. Näyttää siis siltä, että Suomen universaali koulutuspolitiikka on kantanut hedelmää, mutta perhetausta vaikuttaa silti jossain määrin taustalla. Onkin syytä tarkastella, miten tämän kaltaiseen tilanteeseen on päädytty, ja mistä tässä koulutusekspansioksi kutsutussa kehityksessä on kyse.

2.3 Koulutuksen ekspansio

Vielä 1960-luvulla työelämään siirryttiin usein joko suoraan kansakoulusta tai viimeistään ammattikoulun kautta. Osa nuorista pääsi kuitenkin kansakoulun jälkeen maksullisiin oppikouluihin, ja nämä yksityiset oppikoulut olivat käytännössä ainoita portteja korkeakoulutuksen pariin. Oppikoulusta avautui tie korkeakoulutuksen pariin, ja tämä väylä mahdollisti yhteiskunnallisessa hierarkiassa kohoamisen työväestön ja viljelijäväestön yläpuolelle (Kettunen, Jalava, Simola & Varjo 2012, 25). 1960-luvun vaihtuessa 1970-luvuksi, noin jokaista yhdeksäätoista yliopisto-opiskelijaa kohden yksi oli päätenyt yliopisto-opintojen pariin ei-akateemisesta perhetaustasta huolimatta (Kivinen, Hedman & Kaipainen 2007, 238). Tulevina vuosina yliopiston saavutettavuus koheni entisestään. Viimeistään 1990-luvulle tultaessa voitiin huomata, että eliittiyliopisto oli muuttumassa massakorkeakouluksi, kun koko kansan keskuudessa yliopistokulutuksen osallistumisaste ylitti 15 prosenttia (Kivinen ym. 2012, 559).

Koulutuksen ekspansio, eli koulutuksen takaaminen yhä useammalle ja korkeakoulututkinnon levittäytyminen laajemmin yksilöiden saavutettavaksi, on nähty Suomessa merkittävänä päämääränä. Koulutusekspansiolla tarkoitetaan koulutustason keskimääräistä nousua työikäisessä väestössä (Aro 2013, 287). Koulutusekspansio on ollut Suomessa voimakasta viime vuosikymmeninä ja koulutustasosta riippuen kansainvälisellä tasolla vähintään keskitasoa (OECD 2011, 15). Kuluvan vuosikymmenen alussa Jyrki Kataisen hallitus esitti tavoitteen, jonka mukaan pyrkimyksenä olisi nostaa suomalaiset maailman osaavimmaksi kansaksi vuoteen 2020 mennessä. Tähän liittyen yhdeksi vuosikymmenen loppuun mennessä tavoiteltavaksi asiaksi asetettiin, että vuoteen 2020 mennessä vähintään 42 prosenttia Suomen 30–34-vuotiaista olisi suorittanut korkeakoulututkinnon. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012, 9.)

Lähtökohtaisesti koulutuksen ekspansio voidaan nähdä myönteisessä valossa yhteiskunnan tasa-arvopyrkimysten kannalta. Jo pelkän keskiasteen koulutustarjonnan ulottamisen kaikkien nuorten saataville on todettu vaikuttaneen yksilöiden taloudelliseen liikkuvuuteen perhetaustasta huolimatta (Pekkarinen, Uusitalo & Kerr 2009, 972). Koulutus näyttäätyy siis merkittävänä tekijänä taloudellisen liikkuvuuden kannalta. Suomalaisen kehityksen tarkastelu osoittaa sen, että omena voi pudota hieman kauemmaksi puusta kuin mihin aikaisemmat sukupolvet ovat tottuneet. Näin siitakin huolimatta, että perhetausta vaikuttaa

– ja tulee varmasti vielä tulevaisuudessakin vaikuttamaan siihen – millaiset lähtökohdat lapset elämälleen saavat. (Pekkala Kerr & Rinne 2012, 328.)

Nuorten mahdollisuudet päätyä opiskelemaan yliopistoon ovat tasa-arvoistuneet. Koulutusekspansion myötä erot ei-akateemisista ja akateemisista perheistä tulevien mahdollisuuksissa päätyä yliopistoon ovat kaventuneet. Tilastot osoittavat kuitenkin, että akateemisista perheistä tulevat nuoret päätyvät edelleen huomattavasti useammin yliopisto-opintojen pariin kuin ei-akateemisista perheistä tulevat nuoret. Akateemisesta perheestä tuleva nuori päätyy edelleen noin kahdeksan kertaa todennäköisemmin opiskelemaan yliopistoon (Kivinen ym. 2007, 238). Ero siinä päätyykö nuori akateemisen korkeakoulutuksen pariin perhetaustasta riippuen, on siis edelleen huomattava. Perhetausta näyttää vaikuttavan edelleen koulutusvalintojen taustalla. Tästä syystä olisi suotavaa tarkastella, millaisia eriarvoistavia tekijöitä erilaisista perhetaustoista tulevat opiskelijat kohtaavat erityisesti akateemisessa yliopistomaailmassa.

2.4 Perhetaustan ja luokan vaikutukset yliopisto-opiskelussa

Kuten todettu, suomalainen koulutusjärjestelmä näyttäytyy varsin tasa-arvoisena. Tämä johtuu pitkälti siitä, että tänä päivänä koulutusjärjestelmä tavoittaa lähes kaikki suomalaiset nuoret tulotasoon katsomatta. Tämän myönteisen kehityksen keskellä tulisi kuitenkin huomioida erot myös siinä, kuinka vaihtelevista perhetaustoista tulevat yksilöt omilla tahoillaan koulutusjärjestelmään asettuvat. Tässä alaluvussa pyrin havainnollistamaan sitä, millaisiin tekijöihin tulisi kiinnittää huomiota silloin, kun tarkastelemme ei-akateemisessa perheessä varttuneen nuoren harppausta keskelle akateemista yliopistomaailmaa.

Perhetaustan suhdetta koulutukseen on Suomessa tarkasteltu yleensä vanhempien sosioekonomisen taustan, koulutuksen ja tulotason perusteella. Näissä tutkimuksissa on todettu, että vanhempien sosioekonomisella asemalla on merkitystä nuorten koulutusuralle (esim. Vanttaja 2000, 40; Kivinen, Ahola & Hedman 2001, 180). Taloudellisen pääoman ja sen luomien rajoitusten ja mahdollisuuksien lisäksi luokkaan sekä perhetaustaan on sidoksissa myös muita tekijöitä, kuten esimerkiksi varttumisen aikana omaksutut kulttuuriset tavat ja käytösmallit. Nämä kulttuuriset ja sosiaaliset pääomat vaikuttavat siihen, kuinka yksilö toimii erilaisissa sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa. Kun kotona opitut kulttuuriset toimintamallit eivät sovikaan yhteen yliopistomaailmassa vastaan tulevan yläluokkaisen kulttuurinormin kanssa, asettaa tilanteen tuottama hierarkia ja järjestys erilaisista

perhetaustoista tulevat yksilöt epätasa-arvoiseen lähtötilanteeseen (esim. Bourdieu & Passeron 1977).

Se millaisessa ympäristössä nuori on kasvanut, näyttölee isoa roolia siinä millaisena opiskelijat yliopistomaailman kokevat. Esimerkiksi miten vanhemmat ovat puhuneet opiskelusta, millaisia asioita perheessä on arvostettu ja kaiken kaikkiaan millainen keskustelukulttuuri kotona on vallinnut, vaikuttaa siihen miten nuori asettuu akateemiseen ympäristöön. Työläistaustaiset opiskelijat ovat esimerkiksi kokeneet, että keskustelukulttuuri kotona ei ole tukenut yliopistossa vaadittavia keskustelu- ja argumentaatiotaitoja (Käyhkö 2014, 11). Monesti korkeammin koulutetuissa perheissä tuleva koululainen onkin saanut kasvatuksesta ja kotikulttuurista jo valmiiksi tukea koulumenestykselleen (Naumanen & Silvennoinen 2010, 75).

Perhetaustasta kumpuava kulttuurinen pääoma, eli esimerkiksi kasvuympäristöstä omaksutut tiedot, taidot ja valmiudet, ovat merkittäviä tekijöitä akateemisella opiskelurallalla. Nämä määrittävät sen, kuinka nuori kykenee vastaamaan yliopistomaailman odotuksiin. Esimerkiksi alemmista sosiaaliluokista tulevilla oppilailta ei välttämättä ole luontevasti sellaisia taitoja, jotka ovat eduksi ja joita yliopistomaailman valtarakenteet edellyttävät. Alemmasta sosiaaliluokasta tulevan opiskelijan omaksumat taidot eivät välttämättä kohtaa merkittävyydeltään akateemisessa yliopistomaailmassa arvostettujen ja tarvittavien taitojen kanssa (Bourdieu 1977, 504–507). Perhetaustalla on siis merkitystä siihen, kuinka akateemiseen maailmaan astuva nuori kokee yliopiston ympäristönä, ja mihin hän asettuu yliopistomaailman valtarakenteissa suhteessa muihin opiskelijoihin.

Akateemisen korkeakoulutuksen saavutettavuus on siis parantunut, mutta se ei ole yksinään kyennyt poistamaan kaikkia koulutukseen liittyviä eriarvoistavia tekijöitä. Nämä tekijät linkittyvät opiskelijoiden perhetaustoihin siinä, kuinka eri tavoin he kykenevät toimimaan erilaisissa kouluinstituutioissa, kuten tässä tapauksessa yliopistossa.

2.5 Koulutusmahdollisuuksien toteutuminen yliopistossa

Lähivuosina myös Suomessa on tutkittu ei-akateemisissa perheissä varttuneiden opiskelijoiden kokemuksia yliopisto-opinnoissa. Tässä luvussa esittelen niistä kaksi, jotka myös toimivat alulle panevana voimana tämän kandidaatintutkielman taustalla. Mari Käyhkön artikkeli vuodelta 2014, *Kelpaanko? Riitänkö? Kuulunko? Työläistaustaiset naiset, yliopisto-opiskelu ja luokan kokemukset*, sekä Susanna Mikkosen ja Vesa Korhosen

laatima, Opetus- ja kulttuuriministeriön 2018 julkaisema tutkimus *Työläistäustaiset yliopisto-opiskelijat ja koulutusmahdollisuuksien tasa-arvo*.

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisema tutkimus perustui EUROSTUDENT-kyselytutkimukselle. Tutkimuksen perusteella pystyttiin havaitsemaan muun muassa se, että työläistäustaiset opiskelijat eivät usein kulje yliopisto-opintojen pariin aivan samanlaisia teitä pitkin kuin akateemisista perheistä tulevat opiskelijat. Työläistäustaiset opiskelijat ovat usein viettäneet enemmän aikaa ansiotöiden parissa, sekä heidän polkunsa yliopistoon kulkee useammin ammattikoulun tai ammattikorkeakoulun kautta (Opetus- ja kulttuuriministeriö, Mikkonen & Korhonen 2018, 28). Tutkimus panee merkille myös, kuinka *“opiskelijan yhteiskuntaluokka ei ole asia, joka jää yliopiston porteille, vaan lapsuudenkodin kulttuurinen perintö seuraa opiskelijan mukana ja vaikuttaa kokemuksiin myös yliopistokoulutuksen aikana.”*

Julkaisu peräänkuuluttaa lopuksi tarvetta kahdenlaiselle lisätutkimukselle: Tarkastelulle työläistäustaisten opiskelijoiden identiteetin ja kuuluvuuden tunteeseen liittyvistä seikoista, sekä sosiaalisen kiinnittymisen suhteen. Tutkimuksen aineisto tarjosi viitteitä työläistäustaisten opiskelijoiden heikommasta akateemisesta kiinnittymisestä, sekä siitä, että yhteiskuntaluokkaan liittyviä eriarvoistavia tekijöitä ei usein oteta huomioon yliopistomaailmassa. (Opetus- ja kulttuuriministeriö ym., 31.) Nämä kyseisen tutkimuksen herättämät seikat ovat myös kysymyksiä, joiden vastauksia kohti pyrin omalla tutkielmallani.

Myös Mari Käyhkö on paneutunut työläistäustaisten opiskelijoiden kokemuksiin yliopistomaailmassa – tosin tuoden vahvasti esiin sukupuolinäkemyksiä luokkakysymyksen rinnalle. Käyhkö tutki muistelutyömenetelmällä tuotetun aineiston pohjalta sitä, kuinka hänen haastattelemansa työläistäustaiset naiset kokivat opiskelunsa yliopistossa. Käyhkö lähti liikkeelle siitä, millaista roolia kokemus luokasta näytteli siinä, kuinka he näkivät itsensä akateemisessa maailmassa. Heidän perhetaustansa, vanhemmat ja kasvuympäristö kaikkineen vaikuttivat tuntemuksiin siitä, miten he asemoivat itsensä opiskelemaan yliopistoon.

Käyhkö havaitsi omassa analyysissään esimerkiksi sen, kuinka yhteiskuntaluokka ja perhetausta hänen tutkimillaan naisilla näyttäytyi erityisesti puutteellisena koettuna kulttuurisena pääomana. Tämä näkyi muun muassa siinä kuinka he tunsivat olonsa yliopistomaailmassa epävarmaksi, ulkopuoliseksi ja vajavaiseksi: he epäilivät omaa

kyvykkyyttään ja olivat varovaisia. (Käyhkö 2014, 16.) Nämä tunteet konkretisoituivat siinä, kuinka työläistäustaiset naiset asettuivat yliopiston sosiaaliseen ja kulttuuriseen hierarkiaan suhteessa kanssaopiskelijoihin. Käyhkön mukaan nämä kokemukset kertoivat myös siitä: *“että luokka ja sosiaalinen eriarvoisuus eivät ole läsnä yliopistossa näkyvänä syrjimisenä tai ulossulkemisena, vaan siinä, kuinka opiskelijoilta odotetaan juuri tietynlaisten julkilausumattomien kulttuuristen normien omaksumista sekä yliopistopelin sääntöjen hallintaa.”*

Tutkiessaan ei-akateemisesta perhetaustasta tulevien työläistäustaisten naisten kokemuksia yliopistomaailmasta, Käyhkö keskittyi analysoimaan naisia, jotka olivat menestyneet koulussa hyvin. Onkin mielenkiintoista pohtia sitä, kuinka monella opiskelijalla nämä perhetaustasta kumpuavat tekijät johtavat siihen, että opinnot jäävät kesken. Tässä kandidaatintutkielmassani paneudun tutkimaan samankaltaisesta taustasta yliopistomaailmaan tulleiden opiskelijoiden kokemuksia. Kuitenkin haastatteleman henkilöiden eroavat kahdella merkittäväällä tavalla Käyhkön haastattelemista. Ensinnäkin tutkielmassani aineisto on kerätty haastattelemalla opiskelijoita, joiden opinnot ovat jääneet kesken. Toiseksi vaikka olisikin houkuttelevaa ottaa sukupuolinäkökulma mukaan tutkielmaani, päätin rajata sen muutamia pieniä viittauksia lukuun ottamatta pois.

Keskeisenä kiinnostuksen kohteena on tutkia sitä, millaisia kokemuksia haastatelluilla on syntynyt, kun heidän ei-akateeminen perhetaustansa on kohdannut akateemisen yliopistomaailman. Perhetaustaa käsitellen taloudellisen aseman sijaan kulttuurisen pääoman kautta. Näin ollen luokka näyttäytyy tässä tutkielmassa ennen kaikkea ei-akateemisuuksena ja tarkasteluni painottuu luokan kokemuksellisuuteen. Ei-akateemisella perhetaustalla tarkoitan tässä tutkielmassa haastateltujen entisten opiskelijoiden kohdalla sitä, että he eivät kokeneet omin sanoin varttuneensa akateemisessa ympäristössä. Tämä ilmeni myös aineistoa tarkastelemalla, sillä haastateltavien vanhemmat olivat ammanteiltaan käytännönläheisistä työtä tekeviä sekä heidän koulutuksensa oli ammattikoulupohjaista. Seuraavassa luvussa paneudun tarkemmin kuvailemaan aineistoani, sekä sitä kuinka se peilautuu ajankohtaiseen tietoon ei-akateemisessa perheessä varttuneiden opiskelijoiden kokemuksista yliopistoissa.

3 Aineisto

3.1 Laadullinen tutkimus ja tutkimuskysymykset

Edellisessä luvussa kuvailin ei-akateemisesta perhetaustasta tulevien nuorten opiskelua akateemisessa yliopistomaailmassa. Lähdin kuvailussa liikkeelle yleiseltä tasolta, avaamalla tutkielmani aiheen historiaa ja taustaa käyttäen hyväkseni myös kvantitatiivisella tutkimuksella tuotettua tietoa. Aiheen yhteiskunnallisesta kokonaiskuvasta päädyimme kuitenkin opiskelijoiden yksilöllisiin kokemuksiin ja näin ollen myös lähemmäksi tutkimuskysymyksiäni.

Tutkimuksen suunnitteluvaiheessa listasin itselleni lukuisia vaihtoehtoisia tutkimuskysymyksiä. Varauduin tällä siihen, että aineistoni ei taipuisikaan täysin siihen tarkoitukseen johon sen etukäteen ajattelin sopivan. Otin siis huomioon, että laadullinen tutkimus on prosessi joka edellyttää tutkijalta sen, että hän tiedostaa oman tietoisuuden kehittymisen tutkimuksen kuluessa sekä on valmis tarvittaessa tutkimuksellisiin uudelleen linjauksiin (Kiviniemi 2010, 70). Suhteeni tutkimukseen elikin jatkuvasti sen mukaan, millaisia kysymyksiä valmistuva aineisto minulle alkoi tarjota. Lopulta tutkimuskysymykset eivät muuttuneet kuitenkaan merkittävästi, ja pikemminkin varalta laadituista tutkimuskysymyksistä syntyi uusia polkuja mahdolliselle jatkotutkimukselle. Päädyin lopulta muodostamaan kaksi tutkimuskysymystä ja tässä tutkielmassa kysyn aineistolta seuraavat asiat:

- 1) Millä tavalla ei-akateemisessa perheessä varttunut opiskelija koki ulkopuolisuutta yliopistossa?
- 2) Millaiset syyt ovat johtaneet siihen, että opinnot ovat jääneet kesken?

Pyrin laadulliselle tutkimukselle tunnusomaisia menetelmiä käyttämällä analysoimaan aineistoani ja löytämään vastaukset tutkimuskysymyksiini. Tarkoitukseni on myös tarkastella, nouseeko näillä kysymyksillä tehdystä analyysistä esille mitään yhdistäviä tekijöitä, jotka voisivat vaatia syvällisempää tutkimusta esimerkiksi jatkotutkimuksen muodossa. Päädyin käyttämään haastattelua menetelmänä aineiston keruulle, koska aiheeni pohjalta halusin korostaa, että haastateltavat toimivat tutkimustilanteessa subjektina. Tarkoitukseni on yhdistää heidän vastauksensa laajempaan kontekstiin ja syventää näin aiheesta saatavia tietoja (Hirsjärvi & Hurme 2017, 35.)

Lähestyn puolistrukturoidulla teemahaastattelulla keräämääni aineistoa sisällönanalyysin keinoin. Pysin näillä metodeilla tunnistamaan ei-akateemisen perhetaustan ja akateemisen yliopistomaailman kohtaamisesta syntyviä, ulkopuolisuuden tunnetta aiheuttavia kokemuksia. Teoreettisesti nojaan tietoon, jota aiempien tutkimusten perusteella aiheesta on saavutettu, mutta tarkastelen haastatteluilla tuotettua aineistoa empiirisesti. Pysin myös siihen, että käyttämäni metodit tulevat mahdollisimman läpinäkyvästi esille. Empiirinen analyysi korostaakin hyvin aineiston keräämiseen ja analysointiin käytettyjä metodeja, ja näin myös lukija saa mahdollisuuden arvioida tutkielmaa sekä tulosten paikkaansa pitävyyttä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 20) Seuraavissa luvuissa kuvailen perusteellisemmin aineistoani sekä analyysiprosessiani.

3.2 Aineiston kerääminen

Aineistoa lähdin keräämään julkaisemalla sosiaalisessa mediassa tiedustelun, jolla etsin yliopisto-opintonsa kesken jättäneitä henkilöitä. Tämän seurauksena sain useita yhteydenottoja, joista osa oli suoria ehdotuksia halusta tulla haastateltavaksi, ja loput tarjouksia auttaa kontaktien löytämisessä.

Laatimassani tiedustelussa kuvailin tutkielmani aiheen laajemmin. Kerroin sen koskevan perhetaustaa ja yliopisto-opintojen loppumista. Pysin tällä siihen, että tiedustelu ei olisi liian yksityiskohtiin menevä, jotta tiedustelun tavoittamat ja tutkimuksen kannalta kiinnostavat henkilöt kokisivat kynnyksen osallistumiselle mahdollisimman matalaksi. Tämän jälkeen esitin tavoittamilleni henkilöille kaksi kysymystä. Kysyin, kokivatko he varttuneensa akateemisessa vai ei-akateemisessa perheessä, sekä mitä heidän vanhempansa olivat tehneet ammatikseen. Näin pyrin selvittämään sopivatko he tutkimuskysymyksieni kannalta haastateltaviksi.

Arvioin heidän sopivuuttaan myös tutkimuksen luotettavuuden kannalta. Vaikka aineiston etsimisen voikin tulkita lähteneen lähipiiristäni, valitsin haastateltaviksi henkilöitä, joihin minulla ei ollut henkilökohtaisia siteitä ollenkaan tai mahdollisimman vähäisin määrin. Lopulta jäljelle jäi viisi henkilöä, jotka suostuivat haastatteluun ja soveltuivat siihen tutkimuskysymysten kannalta.

3.3 Haastattelut ja tietosuoja

Haastattelut äänitin laadukkaalla äänityslaitteella. Äänitykset siirsin laitteesta omalle henkilökohtaiselle ja salasanalla varustetulle tietokehkeeni, jonka jälkeen poistin alkuperäiset nauhoitukset äänityksessä käytetystä laitteesta. Jotta tutkittavien yksityisyys ei vaarantuisi, nimesin äänitiedostot anonyymeinä. Tämän jälkeen litteroin haastattelut. Ennen haastatteluiden toteuttamista informoin haastateltavia näistä edellä mainituista toimenpiteistä. Korostin myös sitä, että he pysyisivät anonyymeinä analyysin tuloksia käsittelevässä osiossa. Tulen viittaamaan heihin analyysin tuloksia käsittelevässä osiossa niin, että heitä ei voida tunnistaa suoraan heidän vastauksistaan. Ennen haastattelua kerroin heille avoimesti tutkimukseni aiheesta ja vastasin heidän esittämiinsä kysymyksiin. He allekirjoittivat myös laatimani suostumuslomakkeen, jossa oli kattavasti tietoa tutkimuksen tietosuojasta. Lopuksi luovutin heille kopiot allekirjoitetuista lomakkeista.

3.4 Haastatteluiden toteutus

Sovin jokaisen haastateltavan kanssa hänelle mieluisan ajankohdan ja paikan haastattelun toteuttamiseksi. Osassa haastatteluista haastattelupaikka valikoitui haastateltavien omasta aloitteestaan heidän kotiinsa, kun taas osa tehtiin julkisissa kahviloissa. Haastatteluista kolme toteutettiin Jyväskylässä, yksi Tampereella ja yksi Helsingissä. Kerroin haastateltaville etukäteen, että tutkielmani käsittelee perhetaustaa ja yliopisto-opiskelua, jotta he voisivat muistella näitä aiheita etukäteen. Se, että haastateltavat ovat etukäteen tutustuneet haastattelun teemoihin voidaan nähdä suotuisana itse haastattelun onnistumisen kannalta. On myös tutkimuksen eettisyyden kannalta tärkeää, että haastateltava tietää tutkielman aiheen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73.) Haastattelutilanteet olivat myös yksilöhaastatteluja, joten tilanteessa oli minun lisäksi vain haastateltava itse.

Haastattelutilanteessa on aina kyse tutkijan ja haastateltavana olevan henkilön vuorovaikutuksesta. Tieteellisesti sovellettavaa tietoa tuottaakseen tutkijan tulisi pohtia etukäteen sitä, miten eri osapuolet tilanteen tulkitsevat. (Alasuutari 2011, 149.) Tutkijan on hyvä pohtia tätä etukäteen myös sen vuoksi, että haastateltavilla on aina jonkinlainen käsitys, tai oletus, siitä mihin haastattelulla pyritään. Haastateltavat voivat helposti pohtia vastauksiaan näiden ennakkokäsitysten pohjalta. Tieteellisen tutkimuksen luonteeseen kuuluu myös se, että tutkimuksen pohjalla oleva kysymys ei ole suoraan havaittavissa. Tämä

tarkoittaa haastattelutilanteessa sitä että – avasivatpa yksilöt kokemuksiaan kuinka avoimesti tahansa – tutkija ei voi tämän perusteella olettaa, että heidän kertomansa soveltuisi suoraan tutkimustulokseksi (Alasuutari 2011, 155). Tutkijan tulisikin ajatella, että haastatteluissa kerrotut asiat toimivat vain johtolankoina kohti vastauksia tutkimuskysymyksiin.

Pyrin kiinnittämään huomiota sekä haastattelutilanteessa, että analyysissä siihen millaisella keskustelutyylillä haastattelu toteutettiin, sillä ne tuottavat erilaista aineistoa ja niihin liittyy erilaisia valtaan ja vastuuseen sidoksissa olevia tekijöitä. Näitä erilaisia keskustelutyyliä ovat esimerkiksi kuunteleva tai keskustelevala tyyli, sekä kyseenalaistaminen. Tyyli voi myös vaihdella haastattelun sisällä. (Oinas 2004, 226.) Tämän aineiston tuotin pääosin kuuntelevalla tyylillä, sillä näin haastateltava saa itse määrittellä sen, mitkä puheenaiheet nousevat keskeisiksi. Haastattelun teemarunko ohjasikin haastateltavat luontevasti kertomaan tutkielman kannalta tärkeitä tietoja. Teemarungon selkeä rakenne helpotti myös analyysin tekemistä, sillä kuuntelevan tutkijan voi joskus olla vaikea hahmottaa haastateltavan vastausten taustoja, sekä haastattelutilanteen dynamiikkaa (Oinas 2004, 227). Välillä pyysin haastateltavia täsmentämään vastauksiaan, ja silloin haastattelu siirtyi lähemmäksi keskustelevala tyyliä. Näissä tilanteissa myös keskustelun dynamiikka tuli näkyvämmäksi.

Ottaen huomioon edellisessä kappaleessa esitelty haastattelun toteuttamiseen liittyvät seikat sekä pohdittuani haastattelutilannetta toimijoiden vuorovaikutusten kannalta, laadin puolistrukturoidun teemahaastattelurungon (Liite 1). Päädyin käyttämään puolistrukturoitua teemahaastattelua, sillä aineiston muodostamisessa korostui haastateltavien henkilökohtaisten kokemusten suhde aiemmin aiheesta tuotettuun tietoon. Tutkimuksen kannalta merkittävä tieto oli syntynyt heidän kokemistaan vuorovaikutustilanteista yliopisto-opiskelun aikana. Tämän pohjalta heidän antamansa merkitykset näille tilanteille olivat keskeisiä tutkielman kannalta. Puolistrukturoitu teemahaastattelu ottaa huomioon juuri nämä seikat ja siksi päädyin tähän menetelmään. (Hirsjärvi & Hurme 2017, 48.)

Haastattelurungon jaoin neljään eri osa-alueeseen: taustatiedot, perhetausta, opiskelu ja opiskelun lopettaminen. Jaolla oli kaksi merkittävää tehtävää. Ensinnäkin haastattelussa on siten selkeä ja loogisesti etenevä rakenne. Toiseksi jokainen osa-alue pitää sisällään kysymyksiä, joiden vastauksia pystyisin yhdistelemään eri teemoihin analyysissä. Tarvittaessa esitin täsmentäviä kysymyksiä, mutta pääsääntöisesti annoin haastateltavien puhua vapaasti heitä keskeyttämättä. Toisinaan keskustelu saattoi karata isostikin aiheesta.

Usein lopulta kävi kuitenkin niin, että haastateltava päätyi puhumaan tutkimuksen kannalta kiinnostavista asioista juuri näiden aiheesta irtautuneiden vastausten aikana.

3.5 Aineiston kuvailu

Haastatteluita tein yhteensä viisi ja äänitettynä niiden yhteenlaskettu kesto oli 2h 56min 30s. Tämän pohjalta litteroitua aineistoa analyysia varten kertyi yhteensä 35 sivua (fontti: Times New Roman, 12, riviväli 1)

TAULUKKO 1 Aineistoa varten haastatellut henkilöt

Haastateltava	Ikä	Sukupuoli	Pääaine
H1	29	Nainen	Kirjallisuus
H2	29	Nainen	Journalistiikka
H3	31	Nainen	Saksan kieli ja kulttuuri
H4	35	Mies	Tietotekniikka
H5	42	Mies	Tietojärjestelmätiede

Haastatellut olivat iältään 29–42 -vuotiaita. Heistä jokainen oli aloittanut yliopisto-opiskelunsa tämän vuosituhannen puolella, mutta heillä oli jokaisella jäänyt opinnot lopulta kesken. Siinä mihin vaiheeseen tutkintoa opinnot olivat jääneet kesken, oli vaihtelua. Kolmella opinnot loppuivat jo ennen kandidaatintutkielmaa, kun taas kahdella heistä oli jäänyt opiskelut kesken pro gradu -tutkielman työstämisen aikana.

Heistä jokainen koki, etteivät tulleet akateemisesta perheestä. He myös olivat usein lähisukunsa ensimmäisiä yliopistossa opiskelevia. Huomionarvoista oli se, kuinka vanhemmat olivat varsin ylpeitä siitä, että heidän lapsensa oli päätynyt yliopistoon, koska heiltä itseltään puuttui korkeakoulutus. Haastateltavien vanhemmat olivat tehneet usein ammatiltaan jonkinlaista käytännönläheistä työtä. Vanhempien ammatteja olivatkin muun muassa: huoltomies, terveydenhoitaja, yrittäjä, kokki ja lastentarhanhoitaja. Kaksi haastatelluista oli varttunut yksinhuoltajaperheessä, tosin toisen heistä kohdalla isäpuoli oli myöhemmin tullut mukaan elämään. Kaikkien vanhempien koulutus oli tavanomaisen kansakoulun lisäksi lähinnä ammattikoulupuolelta. Tosin esimerkiksi erään haastatellun kohdalla hänen äitinsä oli *“joutunut käymään yliopiston puolella pedagogisia”*, jotta sai pätevyiden opettaa suurtaloukokin töitä merenkulkuoppilaitoksessa.

4 Analyysi ja tulokset

4.1 Teemoiteltu sisällönanalyysi

Analyysissa lähdin teemoittelemaan vastauksia tutkimuskysymysteni pohjalta. Lähestyin aineistoa merkitsemällä vastauksia kahden eri teeman alle: *ulkopuolisuuden kokemukset* ja *lopettamisen syyt*. Tällä työvaiheella oli tarkoitus pilkkoa aineisto ja ryhmitellä se teemojen mukaan, jotta voisin vertailla valitsemieni teemojen esiintymistä aineistossa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93). Nämä oletukset toimivat johtolankoina analyysissa ja muodostivat tämän tutkielman viitekehyksen. Analyysini on siis teoriaohjaavaa ja tulokset analyysin pohjalta on johdettu abduktiivisella päättelyllä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95–97).

4.2 Ulkopuolisuuden kokemukset

Ensimmäinen teema muotoutui aiemman tutkimuksen pohjalta johdettujen oletamusten varaan. Esimerkiksi Mari Käyhkö (2014) oli omilla tutkimuksillaan todennut, että työläistäustaisten yliopistossa opiskelevien naisten kokemukset kertoivat siitä, kuinka kouluttautumisessa on kyse myös perheestä ja perheen kulttuurisista resursseista sekä näiden resurssien arkisesta kohtaamisesta yliopistoinstituution kanssa.

Hän totesi, että ei-akateemisesta perheestä tulleet naiset kokivat vajavaisuuden, epävarmuuden ja joukkoon kuulumattomuuden tunteita akateemisessa yliopistomaailmassa. Nämä tekijät vaikuttavat siihen, kuinka opiskelija identifioi itsensä yliopistomaailman normeihin suhteessa muihin opiskelijoihin. Tämä näkyy siinä, tunteeko opiskelija kuuluvansa vai ei-kuuluvansa ympäristöön jossa opiskelee. Päätin tiivistää ja yhdistää havainnot vajavaisuuden, epävarmuuden, vierauden ja joukkoon kuulumattomuuden kokemuksista yhden teeman alle. Tässä analyysissä luokittelin näihin viittaavat havainnot *ulkopuolisuudeksi* ja lähdin etsimään aineistostani johtolankoja, jotka viittaisivat kokemuksiin ulkopuolisuudesta.

Neljä haastateltavista oli kokenut ulkopuolisuutta yliopistossa ja yhden kohdalla en havainnut merkittäviä kokemuksia ulkopuolisuudesta. Ulkopuolisuus ilmeni esimerkiksi siten, että muut opiskelijat saatettiin kokea pinnallisiksi eikä ollenkaan ”samanhenkisiksi”, kuten yksi haastateltava asiaa kuvaili. Esimerkiksi yksi haastateltavista kuvaili näitä kokemuksina, joiden vaikutuksesta koki erakoituneensa, eikä halunnut myöhemmin enää

ottaa osaa muiden opiskelijoiden aktiviteetteihin. Myös muiden opiskelijoiden kilpailu ja kokemusten vertailu, esimerkiksi kesätyöpaikkojen suhteen koettiin negatiivisesti. Tämän kaltainen vertailu koettiin kilpailuna esimerkiksi siinä tilanteessa, kun haastateltava ei kokenut oman historian ja perhetaustan vuoksi omaavan vastaavia ja vertailukelpoisia kokemuksia.

Muiden opiskelijoiden lisäksi myös luennoitsijoiden ja muiden auktoriteettien odottamat käyttäytymismallit koettiin vieraiksi. Esimerkiksi akateeminen keskustelukulttuuri koettiin haastavaksi ja luotaan työntäväksi. Kysyttäessä mikä yliopistossa oli haastavaa, yksi haastatelluista – joka piti itseään lähtökohtaisesti luonteeltaan pohdiskelevana ja analysoivana – kertoi että hänen oli vaikea löytää akateemista identiteettiä. Esimerkkinä hän kertoi seuraavan tilanteen:

H2: “Mulla oli tällainen oma opettaja sitten laitoksella, ja mä muistan et oon menny sitä tapaamaan ja oon ollu sillein: “vitsit et tosi kiva olla täällä, et mä ootin koulun alkua tosi paljon”. Sitten mulle on sanottu tosi jämäkästi et: “tää ei oo koulu, tää on yliopisto”. Mulla jäi siitä sellanen jotenkin ylimielinen olo, sellanen et mää oon nyt jotenkin tyhmä, joka ei tiennyt et tälle ei saa sanoa”

Myös toinen haastateltava antoi esimerkin tilanteesta, jossa ulkopuolisuuden tunne korostui siinä, kuinka asioista yliopistossa puhuttiin henkilökunnan toimesta. Hän teki konkreettisesti ja ironisesti lainausmerkit sormillaan ja kommentoi, että luentotilanteessa luennoitsija *“briljeerasi irrelevanteilla argumenteilla”*. Kun kysyin tämän jälkeen, että erosiko puhetapa siitä mihin hän kotona oli tottunut, hän vastasi:

H4: “Joo toki... et hyvin käytännönläheisesti kotona puhuttiin.”

Yliopiston normista eroavaisuuden tunne korostui myös siis siten, kuinka akateeminen tapa puhua koettiin vierauttavaksi. Sosiaalisissa tilanteissa ulkopuolisuuden tunne ilmeni hieman abstraktimmin. Siinä missä osa myönsi suoraan että *“porukka ei tuntunut samanhenkiseltä”*, tai että *“maailmankatsomukselliset jutut eivät kohdanneet”*, osa sanoi olleensa tyytyväinen sosiaaliin suhteisiinsa opiskelujen aikana.

Merkille pantavaa tässä kuitenkin on, että he jotka kokivat vähemmän ulkopuolisuuden tunnetta sosiaalisissa tilanteissa, omasivat hyvät sosiaaliset verkostot yliopiston ulkopuolelta jo valmiiksi. Esimerkiksi yksi haastatelluista, korosti että piti opiskelemastaan aineesta ja yliopiston ilmapiiri oli hänestä hyvä, vaikka lopulta ei viettänytään kovin paljon aikaa

yliopisto-opintojen parissa, ja kertoi omien sanojensa mukaan olleen laiska opintojen suhteen. Hän oli myös ainoa, jonka vastauksista en löytänyt viitteitä ulkopuolisuuden tunteesta.

4.3 Lopettamisen syyt

Yliopisto-opintojen lopettamisen taustalla haastatelluilla oli useita erilaisia syitä, mutta havaitsin niissä yhden kiinnostavan taustatekijän. Konkreettisempien asioiden, kuten käytännönläheisemmiksi koettujen töiden tai opintojen pariin haluaminen korostui vastauksissa. Töihin päätyminen mainittiin myös tilaisuutena, johon oli hyvä tarttua. Työ nähtiin taloudellisten syiden lisäksi myös selkeämpänä ja käytännöllisempänä kuin yliopisto-opiskelu. Havainnoissa toistui halu tehdä konkreettisempia ja käytännönläheisempiä asioita kuin mitä yliopistossa opiskelu tarjosi. Myös tyytymättömyys yliopiston opiskelukulttuuriin ilmaistiin. Kun kysyin kirjallisuutta opiskelleelta haastateltavalta, johtuiko opintojen loppuminen siitä, että kirjallisuus ei kiinnostanut enää, hän vastasi:

H1: "...Ja ehkä ylipäättänsä yliopisto, et se miten siellä tehdään hommia. Et se oli jotenkin liian tieteellistä. Mä oon jälkikäteen miettiny, et ammattikorkea ois ehkä ollu mun juttu enemmän"

Osa kaipasi myös selkeästi konkreettisempaa tietoa, mitä yliopistossa oikeastaan opiskelikaan. Yliopisto-opinnot nähtiin väylänä valmistua ammattiin, mutta selkeämpi kuva päämäärästä tuntui olevan kadoksissa. Ongelmiksi koettiin esimerkiksi se, että heidän oli vaikea hahmottaa mihin konkreettisiin ammatteihin akateeminen opiskelu valmistaa. Esimerkiksi yliopistoon päädyttiin sen perusteella, mitä yliopiston verkkosivuilla oli listattu mahdollisista ammateista joihin tutkinnoista voi työllistyä. Kuten esimerkiksi yksi haastatelluista ilmaisi: kirjan ja tietokoneen äärellä istumisen lisäksi hän koki, että olisi kaivannut rinnalle myös konkreettista tekemistä. Esimerkkinä hän mainitsi haastatteluiden tekemisen, joiden tekemiseen hänellä olisi ollut valmiudet, mutta joiden toteuttamista opinnot eivät tukeneet. Hän oli päätenyt opiskelemaan yliopistoon, koska oli lukenut, että hänen opiskelemansa tieteenala voi valmistaa toimittajaksi. Yliopistotutkintoa kohtaan löytyi jyrkempiäkin näkemyksiä. Esimerkiksi kun kysyin haluista palata takaisin yliopisto-

opintojen pariin henkilöltä, joka oli päätenyt yliopiston työharjoittelusta työelämään, niin tutkinto koettiin jopa turhana:

H2: *“Meiän alalla on paljon vaikkapa sellasia, et ei oo välttämättä opiskellu alaa ollenkaan. Sit kun mulla on menny mun työelämässä asiat ihan hyvin, niin haluunko mä sit käyttää sen mun ajan tän tutkinnon loppuun tekemiseen?”*

Vastaava näkemys toistui myös muissa vastauksissa:

H4: *“...Työelämä kutsu paljon voimakkaammin, niin tein päätöksen, että ehkä mä en tarvii tutkintoa”*

Ongelmiksi haastateltavat kokivat myös vaikeudet yliopistomaailmaan kiinnittymisessä. Siinä missä yliopiston vapaus opiskeluiden suhteen koettiin mieluisaksi, opinnot olivat usein ristiriitaisesti päättyneet siihen, että he olisivat tarvinneet lopulta jonkinlaista ohjausta enemmän. Myös opintojen epäselvyys ja ongelmat opintojen kanssa jaksamisen suhteen esiintyivät lopettamispäätösten taustalla. Mahdollisuuden tarjoutuessa yliopisto-opinnot oli helppo jättää kesken tarttumalla käytännöllisempänä koettuun työhön.

4.4 Tulokset

Havaitsin vastauksissa toistuvan kaipuun yliopisto-opintoja konkreettisempina koettujen asioiden pariin. Tämä näkyi molemmissa teemoissa: ulkopuolisuutta koettiin muun muassa sen vuoksi että yliopisto-opinnoilta odotettiin jotain käytännöllisempää ja käytännöllisyyden puute koettiin myös syiksi lopettaa opinnot.

Ulkopuolisuuden tunne ilmeni opiskelijoilla usein eri tavoin, mutta viitteitä aiemman tutkimuksen perusteella havaituista tekijöistä, kuten riittämättömyyden tunteesta ja kotona omaksutun keskustelukulttuurin eroavaisuudesta suhteessa yliopiston keskustelukulttuuriin löytyi. Haastatellut olivat kokeneet joukkoon kuulumattomuuden tunnetta esimerkiksi siinä, miten akateeminen kieli ei ollut tarpeeksi käytännöllistä ja se koettiin jopa pinnalliseksi.

Lopettamisen syiden takana taas näkyi halu tehdä käytännöllisempiä ja konkreettisempia asioita. Tämä oli havaittavissa esimerkiksi vaikeuksissa hahmottaa työnkuvaa, johon yliopistosta valmistuu. Osa oli hakenut yliopistoon olettaen valmistuvansa johonkin ammattiin, mutta sitten pettyneetkin siihen miten opiskeluiden ei lopulta koettu käytännön tasolla tukevan tätä päämäärää. Opintojen päämäärän hahmottamisen vaikeuden lisäksi,

myös opinnot itsessään koettiin ristiriitaisella tavalla hankalaksi. Monella yliopistoon päätyminen olikin ensisijaisesti lähtöisin omasta halusta ja toiveista päästä tekemään itsenäisesti ”omaa juttua”, mutta opintoihin kiinnittymisen kannalta yliopiston vapaus koettiin haastavaksi. Opinnot olivatkin loppuneet haastattelemillani opiskelijoilla siihen, että työtajoukset koettiin tilaisuuksiksi, joihin kannatti tarttua. Myöskin halu tehdä jotain konkreettisempaa vei esimerkiksi ammattikorkeakoulun puolelle.

Aineisto tarjosi vastauksia tutkimuskysymyksilleni, mutta niiden avulla aineistosta nousi esille myös yksi jatkotutkimuksen arvoinen seikka. Opintoihin liittyvä käytännönläheisyyden kaipuu oli keskeisimpiä havaintoja, joka nousi analyysin pohjalta esiin. Tutkimani opiskelijat olivat myös varttuneet perheissä, joissa oli arvostettu käytännönläheistä työtä, ja heidän vanhempansa olivat koulutukseltaan ammattikoulutaustaisia sekä toimineet ammateissa, joihin liittyi paljon konkreettista ja fyysistä tekemistä. Tämän havainnon pohjalta tutkimusta olisi mielenkiintoista syventää, sillä havainnon yhteys perhetaustaan on erittäin kiinnostava.

5 Johtopäätökset

Tuloksissa keskityin kahteen merkittävään asiaan tutkimuskysymyksieni kannalta: Siihen millä tavalla ulkopuolisuus näyttäytyy opiskelijoiden kokemuksissa ja millaiset syyt ovat lopulta johtaneet siihen, että opinnot ovat jääneet kesken. Tämä tutkielma tuki myös aikaisempien tutkimusten (esim. Käyhkö 2014) esittämiä käsityksiä siitä, että ei-akateemisesta perheestä tulevat opiskelijat kokevat ulkopuolisuutta yliopistoissa. Ulkopuolisuus näyttäytyy joukkoon kuulumattomuuden tunteena, vaadittavien taitojen koettuna puutteena sekä varttumisen aikana omaksuttujen tapojen ja normien kohtaamattomuutena yliopistossa vallitsevien tapojen ja normien kanssa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön tutkimuksessa (Opetus- ja kulttuuriministeriö, ym. 2018) nostettiin yhdeksi merkittäväksi kysymykseksi myös ongelma opiskelijoiden akateemisessa kiinnittymisessä. Löysin omalla tutkielmallani viitteitä siitä, että ei-akateemisesta perheestä tulevat opiskelijat olisivat kaivanneet käytännöllisyyttä yliopisto-opintoihinsa enemmän. Syyt opintojen keskeyttämisen taustalla erosivat haastateltavilla, mutta niissä oli havaittavissa yhtenäisyyttä siihen, että haastatellut kokivat kiinnittymisen akateemiseen yliopistomaailmaan hankalaksi. Kiinnittymiseen haastavuus ilmeni siten, että opiskelijoilla oli hankaluuksia hahmottaa opintoihin liittyvää konkretiaa: Vapaamuotoisista opinnoista pidettiin, mutta esimerkiksi ohjausta ja konkreettista tekemistä kaivattiin enemmän. Lopulta työ tai selkeämmin ammattiin valmistava opiskelu koettiin mielekkäämmäksi. Haastateltavien tarve tuntea entistä enemmän käytännöllisyyttä opiskeluissa näkyi siis vahvasti heidän kokemuksissaan.

Haastateltavien perheissä tunnuttiin arvostavan työtä merkittävästi ja heidän vanhempiensa ammatit perustuivat usein hyvin konkreettisesti selitettäville työnkuville. Perhetaustan voidaankin nähdä vaikuttavan heidän kokemuksiinsa yliopistossa. Se millaisia tapoja ja malleja ympäristö varttumisen aikana on tarjonnut, sekä millaisia asioita perheissä on arvostettu, vaikuttavat edelleen siihen, kuinka yliopistomaailman kokee. Tämä antaisi hyvän syyn tutkia jatkossa tarkemmin vanhempien ja opiskelijoiden suhdetta, sillä kasvatustallit ja käsitykset koulutusta kohtaan eroavat erilaisissa perheissä. Tämän voi nähdä linkittyvän siihen mihin luokkaan perhe kategorisoituu. (Sayer 2005.)

Tarkastelu vanhempien suhteesta lastensa opiskeluun – se miten he kannustivat lapsiaan tai miten he näkivät akateemisen opiskelun – jäi tässä tutkielmassa lopulta pienemmälle huomiolle, kuin mitä se ehkä olisi ansainnut. Havaitsin kuitenkin viitteitä siitä, että

vanhemmat vaikuttivat olevan varsin ylpeitä lapsistaan, jotka päätyivät korkeakoulutuksen pariin. Tämä nähtiin myös eteenpäin ja ylemmäksi vievänä asiana: Opiskelijat kuvailivat sitä, miten heidän vanhemmat olivat ylpeitä, koska heidän lapsensa tekivät jotain mihin he eivät itse olleet kyenneet.

Tutkielmani keskittyi vain ei-akateemisesta perhetaustasta tuleviin opiskelijoihin. Olisikin kiehtovaa ottaa myös akateemisissa perheissä varttuneet opiskelijat mukaan sekä syventää käsitettä luokasta. Aineistossa voisi rajata ryhmät selkeästi eri tuloluokkiin ja tehdä vertailevaa tutkimusta aiheesta. Tähänkin näkökulmaan olisi mielenkiintoista ottaa mukaan vanhempiin ja kasvatukseen liittyvät tekijät.

Olisi myös kiinnostavaa syventää tutkimusta ottamalla kulttuurisen pääoman käsite vahvemmin mukaan. Myöskin yliopistoon liittyvä sosiaalinen peli ja esimerkiksi näkökulma piilo-opetussuunnitelmasta jäi huomioimatta. Luokkakysymyksen lisäksi, myös muut intersektionaalisuudet olisi merkittävää ottaa huomioon. Tutkielmani ei esimerkiksi ota huomioon sitä kuinka erilaiset sukupuolet kokevat heteronormatiivisen ja maskuliinisen yliopistomaailman. Sukupuolinäkökulma jäi laajemminkin tutkielmastani pois. Esimerkiksi Mari Käyhkön tutkimuksessa – johon myös toistuvasti viittasin – oli sukupuoli otettu vahvasti huomioon. Näin ollen, vaikka vertailin omia havaintojani hänen tuottamaan tietoon ei-akateemisesta perhetaustasta, eivät havainnot ole täysin vertailukelpoisia sukupuolinäkökulman puuttuessa omasta tutkielmastani.

Tutkielmani esiin nostamat perhetaustasta kumpuavat epätasa-arvoistavat tekijät olisi hyvä tunnistaa paremmin. Jos totumme käsitykseen siitä, että koulutusjärjestelmämme on lähtökohtaisesti tasa-arvoinen, se voi viedä huomiotamme pois rakenteessa olevilta epätasa-arvoistavilta tekijöiltä. Koulutuksen yhdenvertaisuudesta on poliittisella tasolla puhuttu paljon, eikä yliopistossa tapahtuva koulutus ole enää vain ylempien luokkien etuoikeus. Ylläpitääksemme tätä tärkeätä keskustelua ja tutkimalla aiheita enemmän, voimme oppia tunnistamaan selkeämmin sen millaisia eriarvoistavia tekijöitä perhetausta edelleen luo yliopistoissa. Tunnistamalla ei-akateemisesta perheestä tulevien opiskelijoiden kokemukset paremmin, voisimme edesauttaa heidän kiinnittymistä yliopisto-opintoihin. Monilla heillä on myös taitoja ja kykyjä konkreettisen tekemisen suhteen. Sellaisia taitoja, joita myös yliopistomaailmassa ja työelämässä tarvitaan. Ottamalla huomioon nämä seikat, voisimme viedä monellakin tavalla eteenpäin suomalaisissa yliopistoissa tapahtuvaa työtä ja tavoitteita maailman osaavimmasta kansasta.

6 Lähteet

Alasuutari, Pertti (2011): *Laadullinen tutkimus 2.0*. Tampere: Vastapaino.

Aro, Mikko (2013): Koulutusekspansio ja koulutusinflaatio Suomessa vuosina 1970–2008. *Yhteiskuntapolitiikka* 78:3, 287–303.

Bathmaker, Ann-Marie; Ingram, Nicola; Waller, Richard (2013): Higher education, social class and the mobilisation of capitals: recognising and playing the game. *British Journal of Sociology of Education* 34:5-6, 723-743.

Bourdieu, Pierre; Passeron, Jean-Claude (1977): *Reproduction in education, society and culture*. Lontoo: Sage.

Bourdieu, Pierre (1977): Cultural reproduction and social reproduction. Teoksessa Jerome Karabel & A. H. Halsey (toim.), *Power and ideology in education*. Oxford: Oxford University Press, 487–511.

Esping-Andersen, Gøsta (1990): *The three worlds of welfare capitalism*. Cambridge: Polity

Hirsjärvi, Sirkka; Hurme, Helena (2017): *Tutkimushaastattelu – teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.

Iannelli, Christina (2008): Expansion and social selection in education in England and Scotland. *Oxford Review of Education* 34:2, 179–202.

Kettunen, Pauli; Jalava, Marja; Simola, Hannu; Varjo, Janne (2012): Tasa-arvon ihanteesta erinomaisuuden eetokseen – koulutuspolitiikka hyvinvointivaltiosta kilpailuvaltioon. Teoksessa Kettunen, Pauli; Simola, Hannu (toim.), *Tiedon ja osaamisen Suomi – kasvatus ja koulutus suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 25–62.

Kivinen, Osmo; Ahola, Sakari; Hedman, Juha (2001): Expanding education and improving odds? Participation in higher education in Finland in the 1980s and 1990s. *Acta Sociologica*. 44:2, 171–181.

Kivinen, Osmo; Hedman, Juha; Kaipainen, Päivi (2007): From elite university to mass higher education: Educational expansion, equality of opportunity and returns to university education. *Acta Sociologica* 50:3, 231–247

- Kivinen, Osmo; Hedman, Juha; Kaipainen, Päivi (2012): Koulutusmahdollisuuksien yhdenvertaisuus Suomessa – Eriarvoisuuden uudet ja vanhat muodot. *Yhteiskuntapolitiikka* 77:5, 559–566.
- Kiviniemi, Kari (2010): Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, Juhani; Valli, Raine (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II – Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Juva: PS-Kustannus, 70–85.
- Kivirauma, Joel (2001): Kansainvälistymisen pakot: Kohti eriarvoistavaa koulutuspolitiikkaa. Teoksessa Jauhiainen, Arto; Rinne, Risto; Tähtinen, Juhani (toim.), *Koulutuspolitiikka Suomessa ja ylikansalliset mallit*. Turku: Suomen Kasvatustieteellinen Seura, 73–90.
- Koivula, Jenni; Rinne, Risto; Niukko, Sanna (2009): Yliopistot yrityksinä? Merkkejä ja merkityksiä Suomessa ja Euroopassa. *Kasvatus* 40:1, 7–27.
- Käyhkö, Mari (2014): Kelpaanko? Riitänkö? Kuulunko? Työläistaustaiset naiset, yliopisto-opiskelu ja luokan kokemukset. *Sociologia* 51:1, 4–20.
- Marks, Gary N. (2005): Cross-national differences and accounting for social class inequalities in education. *International Sociology* 20:4, 483–505.
- Naskali, Päivi (2009): Uusi häpeän yliopisto. Teoksessa Tomperi, Tuukka (toim.), *Akateeminen kysymys? – Yliopistolain kritiikki ja kiista uudesta yliopistosta*. Tampere: Vastapaino, 93–100.
- Naumanen, Päivi; Silvennoinen, Heikki (2010): Koulutus, yhteiskuntaluokat ja eriarvoisuus. Teoksessa Erola Jani (toim.), *Luokaton Suomi? – Yhteiskuntaluokat 2000-luvun suomessa*. Helsinki: Gaudeamus, 67–88.
- OECD (2011): *Education at a Glance 2011. OECD Indicators*. Pariisi: OECD Publishing.
- Oinas, Elina (2004): Haastattelu: kokemuksia, kohtaamisia, kerrontaa. Teoksessa Liljeström, Marianne (toim.), *Feministinen tietäminen – Keskustelua metodologiasta*. Jyväskylä: Osuuskunta Vastapaino, 209–227.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2012): *Koulutus ja tutkimus vuosina 2011–2016. Kehittämissuunnitelma*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja.

Opetus- ja kulttuuriministeriö & Mikkonen, Susanna; Korhonen, Vesa; Syrjänen, Pekka (toim.). (2018): Työläistäustaiset yliopisto-opiskelijat ja koulutusmahdollisuuksien tasarvo. Helsinki: Opetus- ja Kulttuuriministeriön julkaisuja

Pfeffer, Fabian T. (2008): Persistent inequality in educational attainment and its institutional context. *European Sociological Review* 24:5, 543–565.

Pekkala Kerr, Sari; Rinne, Risto (2012): Koulutus ja väestön taloudellinen ja sosiaalinen liikkuvuus 1900-luvulla. Teoksessa Kettunen, Pauli; Simola, Hannu (toim.), *Tiedon ja osaamisen Suomi – Kasvatus ja koulutus suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 321–366.

Pekkarinen, Tuomas; Uusitalo, Roope; Kerr, Sari (2009): School tracking and intergenerational income mobility – Evidence from the Finnish comprehensive school reform. *Journal of Public Economics* 93:7–8, 965–973.

Sayer, Andrew (2005): *The moral significance of class*. Cambridge: Cambridge University Press.

SVT, Suomen Virallinen Tilasto (2018): *Tulonjaon kokonaistilasto. Tulokehitys Alueittain 2017. Tuloerojen kehitys Suomessa*. Sähköinen tietoaieisto. Viitattu: 7.5.2019. Haettu osoitteesta: https://www.stat.fi/til/tjkt/2017/01/tjkt_2017_01_2018-12-18_kat_001_fi.html Helsinki: Tilastokeskus.

Tuomi, Jouni; Sarajärvi, Anneli (2009): *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vanttaja, Markku (2000): Koulumenestyjien kotitausta, sosioekonominen asema ja tulotaso. *Yhteiskuntapolitiikka* 65:1, 35–45.

Weininger, Elliot B; Lareau, Annette; Conley, Dalton (2015): What money doesn't buy – Class resources and children's participation in organized extracurricular activities. *Social Forces* 94:2, 479–503.

Liite

Teemahaastattelurunko

Taustatiedot

- Ikä?
- Sukupuoli?
- Mitä tekee tällä hetkellä?
- Opiskeluvuodet?
- Pääaine?

Perhetausta

- Missä varttunut?
- Vanhempien ammatit?
- Millaisiin ammatteihin vanhemmat kannustivat?
- Miten vanhemmat puhuivat opiskelusta?
- Miten vanhemmat puhuivat akateemisuudesta?
- Perheen taloudellinen tilanne?
- Harrastukset?
- Perheen suhde harrastuksiin?
- Perheen sosiaaliset suhteet?

Opiskelu

- Mitä on opiskellut ennen yliopistoa?
- Miten päätyi opiskelemaan yliopistoon?
- Mitkä asiat opiskelussa koki helpoksi?
- Mitkä asiat opiskelussa koki hankalaksi?
- Taloudellinen tilanne opiskeltaessa?
- Tunsiko olonsa kotoisaksi yliopistossa?
- Osallistuiko ainejärjestötoimintaan tai vastaaviin sosiaalisiin toimiin?
- Kokiko ulkopuolisuutta?

- Opintomenestys?

Opiskelun lopettaminen

- Syy lopettamiselle?
- Mihin vaiheeseen opinnot jäivät?
- Taloudellinen tilanne nyt?
- Jäikö opiskelu vain ajanjaksoksi elämässä?
- Miten vanhemmat ottivat tämän tiedon?
- Aikooko vielä joskus palata opiskelemaan?